

Tea és citromlé kiöntő

Pálinkás Dominika

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar

Prof. Nagy Márta, Egyetemi tanár

A tea és citromlé kiöntő tárgy együtttest a Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Kerámiatervező Szak műtermeiben hoztam létre, a 2012/2013-as tanév első szemeszterében.

A Nagy Márta tanárnő által tervezett és jól működő tantervben, a hallgatók harmadik szemeszterében helyet kap, a sokszorosított technikai eljárással készített kiöntő, mint feladat. Ezt az igen komplex kihívást a hallgatók már jól tudják kezelni, mivel tanulmányaik folyamán megismerkedtek az anyagok viselkedésével, torzulásával, zsugorodásával és a gipszforma készítés nehézségeivel.

A feladat bonyolultsága abban rejlik, hogy a teáskannák, kiöntők rendelkeznek úgynevezett „tartozékokkal”, gondolva itt a csőr – fül – fedő hármas egységére, amikre fokozott figyelmet kell fordítani, mint a tervezés, mint a kivitelezés során. Ezen felül a különálló elemeket sokszor különböző darabokként is kell kezelni a gyártás során, ami több műhelymunkát jelent egy tárgy formájának elkészítése során is. Nem szabad megfélemednünk arról sem, hogy a funkció és a forma összhangban legyenek egymással, illetve ne menjen egyik a másik rovására, kárára. Így törekedtem egy újító szemléletű design-tárgy megalkotására, amely egyben a funkcionális követelményeknek is megfelel.

Kiöntőkészletem fehér, magas tűzön égő Hódmezővásárhelyi porcelánmasszából készült, transzparens mázzal fedve, a citromleves kiöntő ezen felül máz alatti, kobalt-oxidos festéssel dekorálva is van. Az egyszerű fehér szín, nem konkurál a formával, mely alapvetően magában hordoz egyfajta feszültséget, a nagyon keményen geometrikus csőr – fül – fedő és a lágyan gömbölyded kannatest találkozására végett. A citromlé kiöntőn az egyszerű motívum szintén nem zavaró, a pöttyök ismétlődése kiemeli a formai ellentétet az alaptest és a csőr – fedő között, mivel ez a tárgy nem rendelkezik füllel.

A kiöntőtest alapjául egy torzított gömbforma szolgál, mely mértani testet tulajdonságai miatt választottam. Ugyanis a gömb az a forma, melynek a térfogatához képest legkisebb a felülete. Ez a funkció szempontjából nem elhanyagolható felvetés, mivel a tea, a forró folyadék, egy gömbszerű tárgyba töltve, hosszabb ideig képes megőrizni a hőmérsékletét, mint egy nagyobb hűlési felülettel rendelkező egyéb mértani testben. A kerámiatörténeti előképekben is gyakran előfordul a gömbforma használata, mint funkcionalitás szempontjából a legjobb választás.

A folyadék forrósága miatt fontos kérdést vet fel a fül mérete és elhelyezése is. Nem szabad túl közel helyezni a kannatesthez, mert egy nagyobb kézmérettel rendelkező ember nem tudja

biztonságosan úgy megfogni, hogy az ne okozzon kellemetlenséget, vagy akár égési sérülést. Elég nagyméretűnek kell lennie ahhoz, hogy kényelmesen és biztosan meg lehessen fogni, hiszen a benne lévő folyadék és a kanna együttes súlyát kell vele megemelni és megbillenteni, a folyadék kitöltéséhez. Ezen funkciók kielégítése végett választottam a kannatest felé enyhén szűkülő hengerformát, egy ponton megtörve, amelyen kényelmes és tenyérbe simuló fogás esik, bővülése miatt - adott esetben, ha a fül nedves - nehezebben csúszik ki a kézről.

Mint már azt korábban is említettem, a kis citromlé kiöntő nem rendelkezik füllel. A kis mérete, kevés súlya és a beletöltött folyadék átlagos, nem meleg hőmérséklete miatt, nem volt funkcionális követelmény számomra a fül elhelyezése. Formája és mérete önmagában is kényelmes megfoghatóságot biztosít a használó számára, továbbá a fogás stabilitását növeli a máz alatti festés következtében létrejött enyhe plasztika, amely egyfajta „csúszásgátlóként” is működik.

A kiöntők csőrét, mindkét esetben egy a kiöntőtest felé bővülő, tehát a folyadék irányával megegyezően szűkülő henger képezi. Ez a megoldás segíti a folyadékok pontos célba juttatását és egyben irányítja is a folyadéksugarat. Azzal a fizikai törvénnyel operál, hogy a folyadékok kezdő lendülete a csőr kannatest felőli oldaláról indulva, a csőr kifolyó vége felé - a szűküllet miatt - megnövekszik, ezért egy szabályos, irányított sugárban távozik. A folyadék lecseppenésének meggátolására viszont nem az úgynevezett „vízorrot” alkalmaztam, amely igen elterjedt és funkciónak tökéletesen megfelelő megoldás, ehelyett egy szolid bevágást ejtettem a csőrök nyílásának alsó felén, amely nem zavarja meg a formai egységet. A csőrök igen vékonyak, de a tea és a citromlé kiöntésére használt tárgyak nem követelik meg a nagyfokú tisztíthatóságot, hiszen nincs olyan összetevője a folyadékoknak, amelyek mosogatása problémába ütközne, így ez a megoldás nem sérti meg a funkciót.

A kiöntők fedelét - vagy kupakját - szintén egy felfelé bővülő henger alkotja, bár olyan rövid és széles, hogy bátran nevezhetjük csonka - kúpnak is. A fedő használat közbeni helyén maradását a fedőbeülés hosszúsága biztosítja. A kis citromlé kiöntő esetében a fedő stabilan maradásához az is hozzájárul, hogy általánosan az ember – tapasztalataim szerint – ösztönösen úgy fogja meg, hogy mutatóujját a fedőre helyezi, így könnyebben tudja a csőrt irányítani és billenteni.

A csőrökön, a füleken és a fedőkön megjelenő apró felszíni különbségek, amelyek a csőrökön és a füleken spirális alakban tekeredő élt rajzolnak ki, a fedőkön pedig derékszögben álló vonalakat, abból a technikai eljárásból erednek, mellyel a hengereket készítettem. A

tökéletesen szabályos és ilyen vékonyságú, szűkülő hengerek kivitelezése faragással, illetve esztergálási eljárással számomra túl időigényesnek tűnt. Így egy saját módszert alkalmaztam, miszerint egy műanyag lapot összetekertem és rögzítettem úgy, hogy a kívánt formát megkapjam, az egyik oldalát masszába ágyaztam, hogy a beletöltött folyékony gipsz, ne folyjék ki. Majd miután a gipsz megkötött, egyszerűen letekertem róla a lapot. A műanyag lap vastagsága okozza a felületi különbségeket, melyeket dekorációs szempontból, tudatosan fel is használtam.

A kiöntő testek kialakításához gumióvszerbe töltött gipszet használtam. Erre a technikára még középiskolás koromban Kecskeméten, a Kandó Kálmán Szakközépiskola és Szakiskola Kondor Béla Művészeti tagozatán figyeltem fel, ahol a tölem idősebb tanulók próbálgatták szabadon formázott gipszmagok készítéséhez. Az eljárást később Fecola Gadi szobrászművész hallgató segítségével kísérleteztem ki és tökéletesítettem, aki szintén felhasználta apró szoborvázlatok készítéséhez. Ugyanis a latex anyag elzárja a gipsz kapillárisait, így az a normális kötési idő sokszorososa alatt válik csak szilárd halmazállapotúvá. Kötésgyorsítónak NátriumCloridot (konyhasót) alkalmaztam, amely beváltotta a hozzá fűzött reményeket, a sóval elkevert gipsz közel azonos idő intervallum alatt köt meg, mint normál esetben. A gumióvszerbe töltött gipsz manipulációs eljárását kísérlet gyanánt, már korábban egy másik munkám kivitelezéséhez is alkalmaztam, mely egy só-, bors-szóróból, egy vázából és egy fogvájótartóból álló tárgycsoport volt.

A kiöntők létrehozásánál kísérleteztem más flexibilis anyagokkal is, mint a léggömb, de ez sajnos túl merevnek bizonyult, nagy nehézségek árán, csak nyomás alatt lehetett beletölteni a folyékony gipszet, nem tárgult kellő mértékben, így ezt az opciót hamar el is vetettem.

Az alaptest tehát úgy készült, hogy a gumióvszerbe töltött gipszhez közvetlenül szilárd halmazállapotúvá válása előtt, a már előre elkészített csőr – fül – fedő tartozékokat hozzáillesztettem, belenyomtam ügyelve arra, hogy a megfelelő szögben álljanak és megvártam, míg a gipsz megköt, majd a latex eltávolítása után öntőformát készítettem. Az így létrehozott gipszmagok, szinte semmilyen retusálást nem igényelnek, a felületük teljesen sima.

A kész kiöntő együttesre, mint egy sikeres kísérlet eredményeként tekintek. A továbbiakban is szeretnék ezzel a technikával foglalkozni, melyben még nagyon sok lehetőség rejlik és továbbgondolni az eddigieket. Véleményem szerint az egyetem, mint intézmény egyik legnagyobb lehetősége egy hallgató számára az, hogy szabadon kísérletezhet a formákkal,

technikákkal és anyagokkal, persze kellő mértékű és minőségű korrekció mellet, amely segíti saját művészeti világának kialakítását, felépítését.